

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حقوق پرداخت‌های الکترونیکی

حقوق پرداخت‌های الکترونیکی

دکتر مصطفی‌السان

۱۳۹۵

فهرست مطالب

پیشگفتار	یازده
مقدمه	پانزده
فصل اول: کلیات	۱
مبحث اول: تاریخچه پرداخت	۱
مبحث دوم: تاریخچه انتقال اعتبار	۸
مبحث سوم: شیوه‌های پرداخت و انتقال الکترونیکی اعتبار	۹
گفتار اول: تقسیم سیستم‌های الکترونیکی پرداخت بر اساس کارکرد	۱۰
گفتار دوم: تقسیم سیستم‌های الکترونیکی بر اساس میزان ارتباط با بانک	۱۱
بند اول: شیوه‌های بانکی	۱۱
بند دوم: پرداخت‌های رمزگذاری شده	۱۳
بند سوم: پرداخت‌های الکترونیکی ارتباطی	۱۴
مبحث چهارم: جنبه‌های فنی، اقتصادی و اجتماعی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۵
گفتار اول: جنبه‌های فنی و علمی	۱۵
گفتار دوم: جنبه‌های اجتماعی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۶
گفتار سوم: جنبه‌های اقتصادی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۶
فصل دوم: ابعاد حقوقی پول الکترونیکی	۱۹
مبحث اول: تعریف، ماهیت و کارکرد پول	۱۹
مبحث دوم: پول به‌مثابه وسیله پرداخت	۲۱
مبحث سوم: ماهیت حقوقی پول الکترونیکی	۲۳
گفتار اول: معیار ارزش‌گذاری	۲۳
گفتار دوم: نوین بودن شیوه پرداخت با پول الکترونیکی	۲۴
گفتار سوم: سند پولی نوین	۲۶
مبحث چهارم: پول الکترونیکی و سند بدهی نوین	۲۸

۲۸	گفتار اول: انتشار واحدهای الکترونیکی
۲۹	گفتار دوم: قواعد حاکم بر گردش واحدهای الکترونیکی
۳۱	گفتار سوم: پرداخت به مفهوم سقوط کامل و نهایی تعهد
۳۲	گفتار چهارم: سند نوین بدهی
۳۳	مبحث پنجم: تحلیل نهایی ماهیت پول الکترونیکی
۳۹	فصل سوم: پرداخت‌های الکترونیکی و حقوق قرارداد
۴۱	مبحث اول: روابط قراردادی کارت قابل شارژ و کارت بدهی
۴۱	گفتار اول: قرارداد میان دارنده کارت و تهیه‌کننده کالا/خدمات
۴۲	گفتار دوم: قرارداد میان دارنده کارت و بانک صادرکننده آن
۴۴	گفتار سوم: شروط قراردادی در کارت اعتباری و کارت قابل شارژ
۴۴	بند اول: منع پرداخت ارزش کالا
۴۵	بند دوم: تعهد به گزارش گم‌شدن یا سرقت کارت
۴۵	بند سوم: مسئولیت دارنده کارت در برابر سوءاستفاده
۴۶	بند چهارم: بهره و هزینه‌ها
۴۶	بند پنجم: بازپرداخت قسطی
۴۷	بند ششم: حق تقاضای ابطال کارت
۴۷	بند هفتم: حق صادرکننده کارت در ارائه اطلاعات
۴۷	بند هشتم: حق تأمین اعتبار
۴۸	مبحث دوم: چک کارت
۴۸	گفتار اول: مفهوم و کارکرد چک کارت
۴۹	گفتار دوم: روابط قراردادی در چک کارت
۴۹	بند اول: قرارداد میان بانک صادرکننده کارت و دارنده کارت
۵۰	بند دوم: انعقاد قرارداد میان بانک صادرکننده کارت و گیرنده وجه چک
۵۵	گفتار سوم: سوءاستفاده از چک کارت
۵۷	فصل چهارم: شرایط تحقق و مشکلات پرداخت‌های الکترونیکی
۵۷	مبحث اول: تحقق پرداخت‌های الکترونیکی
۵۷	مبحث دوم: زمان و مکان تحقق پرداخت‌های الکترونیکی
۵۸	مبحث سوم: حل و فصل اختلافات
۵۹	مبحث چهارم: بررسی کلی مقررات داخلی مربوط به پرداخت‌های الکترونیکی
۶۰	مبحث پنجم: مقررات پولی و برواتی و وسایل نوین پرداخت
۶۱	مبحث ششم: پرداخت مشروط و نامشروط

۶۲.....	مبحث هفتم: مداخله شخص ثالث در فرایند پرداخت
۶۲.....	گفتار اول: پرداخت/ تأدیه به ثالث
۶۳.....	گفتار دوم: پرداخت توسط شخص ثالث
۶۴.....	مبحث هشتم: مشکلات پرداخت‌های الکترونیکی
۶۶.....	گفتار اول: پرداخت به ارز خارجی
۶۶.....	گفتار دوم: منع پرداخت به ارز خارجی
۶۶.....	گفتار سوم: منع پرداخت به ارز خارجی و عقیم‌شدن قرارداد
۶۷.....	گفتار چهارم: پرداخت به پول خارجی در حقوق ایران
۶۹.....	فصل پنجم: حقوق مصرف‌کننده در پرداخت‌های الکترونیکی
۶۹.....	مبحث اول: منابع حقوق مصرف‌کننده در پرداخت‌های الکترونیکی
۷۰.....	مبحث دوم: مصرف‌کنندگان و کارت‌های اعتباری
۷۱.....	مبحث سوم: مسائل حقوقی مصرف‌کنندگان در پرداخت‌های الکترونیکی
۷۱.....	گفتار اول: مسئله رضایت واقعی
۷۲.....	گفتار دوم: مسئله مفهوم نبودن قرارداد
۷۳.....	گفتار سوم: مسئله نقص قرارداد
۷۴.....	گفتار چهارم: مسئله حق انتخاب
۷۵.....	مبحث چهارم: کارت شارژ و کارت اعتباری
۷۶.....	گفتار پنجم: کارت بدهی
۷۷.....	فصل ششم: پرداخت‌های تجاری الکترونیکی
۷۷.....	مبحث اول: اوصاف پرداخت‌های تجاری الکترونیکی
۷۸.....	مبحث دوم: مطالعه تطبیقی مسائل پرداخت‌های تجاری الکترونیکی
۷۹.....	مبحث سوم: انواع پرداخت‌های تجاری الکترونیکی
۷۹.....	گفتار اول: نظام تسویه حساب کلی
۸۰.....	گفتار دوم: نظام تسویه حساب خالص
۸۱.....	گفتار سوم: پرداخت‌های کلی
۸۱.....	مبحث چهارم: مفهوم انتقال وجه و اعتبار
۸۳.....	گفتار اول: تحلیل ماده ۴ الف قانون متحدالشکل تجاری امریکا
۸۵.....	گفتار دوم: آثار حقوقی و مسئولیت ناشی از انتقال الکترونیکی وجه و اعتبار
۸۶.....	گفتار سوم: مسئولیت مصرف‌کننده
۸۷.....	گفتار چهارم: مسئولیت‌های مؤسسه مالی
۸۹.....	گفتار پنجم: مسئولیت کیفری

مبحث پنجم: سازوکارهای انتقال وجوه	۹۲
مبحث ششم: مفهوم و قواعد حاکم بر انتقال وجوه	۹۳
گفتار اول: مفهوم دستور پرداخت غیرمجاز و نحوه تشخیص و تقسیم مسئولیت	۹۵
گفتار دوم: انتقال وجوه در محل فروش	۹۸
گفتار سوم: مفهوم انتقال وجوه در محل فروش	۹۸
گفتار چهارم: ماهیت حقوقی انتقال وجوه در محل فروش	۱۰۰
مبحث هفتم: نظام اعتبارات اسنادی در پرداخت‌های تجاری الکترونیکی	۱۰۲
گفتار اول: مفهوم اعتبارات اسنادی	۱۰۳
گفتار دوم: روابط قراردادی و ارکان اعتبارات اسنادی	۱۰۳
گفتار سوم: اعتبارات اسنادی الکترونیکی	۱۰۴
فصل هفتم: ایمنی پرداخت‌های الکترونیکی و حقوق مسئولیت	۱۰۷
مبحث اول: چالش‌های امنیتی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۰۷
مبحث دوم: رمزگذاری پرداخت‌های الکترونیکی	۱۰۸
مبحث سوم: ایمنی پرداخت‌های الکترونیکی و مقررات مسئولیت	۱۰۹
مبحث چهارم: معیارها و روش‌های ایمنی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۱۰
گفتار اول: علم رمزگذاری	۱۱۱
گفتار دوم: امضای دیجیتالی	۱۱۲
مبحث پنجم: تهدیدهای امنیتی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۱۳
مبحث ششم: تحلیل امنیتی مقررات داخلی درباره پرداخت‌های الکترونیکی	۱۱۴
مبحث هفتم: عملیاتی کردن شیوه‌های ایمنی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۱۴
گفتار اول: ضوابط پیشگیری	۱۱۵
گفتار دوم: ضوابط ردیابی و کشف	۱۱۵
گفتار سوم: ضوابط محدودکننده	۱۱۵
مبحث هشتم: جرایم علیه پرداخت‌های الکترونیکی	۱۱۶
گفتار اول: فیشینگ	۱۱۷
گفتار دوم: تقلب در کارت اعتباری و وجه الکترونیکی	۱۱۹
گفتار سوم: جعل پول الکترونیکی	۱۲۰
مبحث نهم: مسئولیت مدنی و کیفری در انتقال غیرمجاز	۱۲۳
گفتار اول: مسئولیت مصرف‌کننده در انتقال غیرمجاز	۱۲۴
گفتار دوم: مسئولیت مؤسسه مالی در انتقال غیرمجاز	۱۲۵
گفتار سوم: مسئولیت کیفری در انتقال غیرمجاز	۱۲۶
مبحث دهم: تأثیر حسن‌نیت در گریز از مسئولیت در پرداخت‌های الکترونیکی	۱۳۰

مبحث یازدهم: مسئولیت کیفری در پرداخت‌های الکترونیکی	۱۳۱
فصل هشتم: پرداخت‌های الکترونیکی و قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی	۱۳۳
مبحث اول: قانون حاکم بر پرداخت‌های الکترونیکی بین‌المللی	۱۳۳
گفتار اول: اهمیت تعیین قانون ماهوی حاکم بر پرداخت‌های الکترونیکی	۱۳۴
گفتار دوم: مبنای تعیین قانون حاکم بر پرداخت‌های الکترونیکی	۱۳۵
مبحث دوم: دادگاه صالح بر پرداخت‌های الکترونیکی	۱۳۷
مبحث سوم: مبنای تشخیص دادگاه صالح بر پرداخت‌های الکترونیکی	۱۳۸
مبحث چهارم: حمایت از مصرف‌کننده در سطح بین‌المللی	۱۳۹
گفتار اول: نقش حقوق حمایتی مصرف‌کننده در تشخیص قانون حاکم و دادگاه صالح	۱۳۹
گفتار دوم: حقوق اتحادیه اروپا در حمایت از مصرف‌کننده	۱۴۲
گفتار سوم: اعمال قواعد حمایتی مصرف‌کننده در پرداخت‌های الکترونیکی	۱۴۳
مبحث پنجم: نظریه‌های تشخیص دادگاه صالح در پرداخت‌های الکترونیکی	۱۴۴
گفتار اول: تحلیل و ارزیابی کلی نظریه‌ها	۱۴۴
گفتار دوم: نظریه صلاحیت جهانی و پرداخت‌های الکترونیکی بین‌المللی	۱۴۶
مبحث ششم: تحلیل قانون حاکم و دادگاه صالح در پرداخت‌های مصرف‌کننده	۱۴۹
مبحث هفتم: تحلیل نهایی قانون حاکم و دادگاه صالح در پرداخت‌های الکترونیکی	۱۵۲
مبحث هشتم: مقررات بین‌المللی پرداخت‌های الکترونیکی	۱۵۵
مبحث نهم: تاریخچه تحولات حقوقی بین‌المللی انتقال اعتبار	۱۵۵
مبحث دهم: ضرورت یکنواخت کردن قوانین	۱۵۷
گفتار اول: تحلیل قانون نمونه آنسیترال درباره انتقال اعتبار در سطح بین‌المللی	۱۵۷
بند اول: قلمرو اجرایی قانون نمونه	۱۵۸
بند دوم: تعیین قانون حاکم بر پرداخت‌های الکترونیکی در قانون نمونه	۱۶۰
نتیجه‌گیری و راهکارهای عملی و اجرایی	۱۶۳
کتابنامه	۱۶۹
واژه‌نامه توصیفی	۱۸۱
نمایه	۱۸۵

پیشگفتار

مفهوم پرداخت و انتقال وجه و اعتبار

پرداخت را می‌توان به «اعطای معوض یا بدون عوض پولی یا هر عملی که در مقام اجرای تعهدات پولی مورد ایجاب و قبول قرار می‌گیرد»، تعریف کرد.^۱ از این تعریف می‌توان دریافت که:

الف) پرداخت اجرای تعهدات پولی است و این موضوع ملازمه‌ای با تحویل پول ندارد.^۲ در مواردی که تهاتر انجام می‌گیرد یا حساب موجود تسویه می‌شود پولی رد و بدل نمی‌شود.

ب) پرداخت مستلزم پاره‌ای افعال مادی از سوی انتقال‌دهنده و انتقال‌گیرنده است. در واقع انتقال‌گیرنده است که باید تأدیه را بپذیرد. هرچند در مواردی به حکم قانون یا دادگاه ممکن است محاسبه یکی از طرفین رابطه، بی‌پذیرش طرف دیگر نیز پرداخت به حساب آید. به‌طور مثال، ماده ۳۸۹ و ۳۹۲ قانون تجارت به این موضوع اشاره دارد. به‌علاوه، باید معلوم شود که وکالت در وصول از سوی بانک یا هر اقدام دیگری که منجر به دارا شدن بانک نشود، آیا پرداخت محسوب می‌شود یا خیر.

با لحاظ شدن واقعیت موضوع پاسخ منفی آشکار می‌شود؛ زیرا واسطه‌گری در رابطه طرفین با عنوان حواله یا وکالت، بانک را به واسط تبدیل می‌کند و تأثیری در ماهیت پرداخت میان طرفین ندارد. با وجود این، این موضوع از بابت وسیله‌ای که برای حواله پول یا تهاتر آن به کار می‌رود، دارای اهمیت است. به‌طور قطع، اگر وسیله یا واسط الکترونیکی باشد، به بحث این کتاب مربوط خواهد بود.

اگرچه بحث تأمین و انتقال اعتبار در روابط بین‌بانکی، به‌ویژه در سیستم بانکی بین‌المللی، پیش از رایج شدن تجارت الکترونیکی مطرح و روش‌های علمی، ایمن و دقیقی برای انتقال اعتبار معرفی شده است. با این همه، در این پژوهش فقط بحث از پرداخت و انتقال اعتبار با به‌کارگیری شیوه‌های الکترونیکی را بررسی خواهیم کرد.

گستره پرداخت‌های الکترونیکی^۳ از نظر روش و وسیله ارائه تعریفی واحد را برای تمامی سیستم‌ها ممکن نمی‌سازد. به‌طور کلی، همان‌گونه که از ظاهر عبارت نیز برمی‌آید پرداخت‌هایی که با استفاده از وسایل الکترونیکی ارتباط انجام می‌گیرد را باید پرداخت الکترونیکی نامید؛

1. Roye Good, *Payment Obligation in Commercial and Financial Transactions*, Sweet and Maxwell, 1983.

2. *Gawler Charter Reinsurance Co Ltd (In Liquidation) v Fagan* [1997] A.C. 313.

3. electronic payment

به طوری که یکی از محققان^۱ نیز معتقد است که این شیوه پرداخت «روشی نوین برای ایفای تعهدات قدیمی»^۲ به شمار می آید.^۳ از این رو، در مفهوم بدهی به مثابه مبنای پرداخت تفاوتی میان فضای مجازی^۴ و جهان واقعی وجود ندارد.

نیاز به تنوع روش ها و زمان ایفای تعهد، موجب ایجاد روش های گوناگونی برای پرداخت شده است. می توان بدهی های کوچک یا فوری (به هنگام خرید کالاهای مصرفی) را در همان زمان با کارت الکترونیکی تصفیه کرد یا در معاملات بین المللی از سیستم بانکداری الکترونیکی بهره گرفت.

از این رو، تصور حالتی ممکن است که در آن فرد الف و ب بی آنکه یکدیگر را دیده یا صدای هم را بشنوند، با استفاده از وسایل الکترونیکی معامله کرده و به دادوستد کالا و وجه (مبیع و ثمن) بپردازند. در چنین معاملاتی، به طور مثال، نسخه الکترونیکی یک کتاب یا مقاله یا فیلم و مانند آن در برابر مبلغی معین به شیوه الکترونیکی پرداخت و مبادله می شود.^۵

از قانون دآوری نمونه آنسیترال درباره انتقال اعتبار^۶، می توان استنباط کرد که انتقال الکترونیکی وجه^۷، انتقال وجهی است که در آن یک یا چند مرحله از اقدام برای انجام دادن فرایند پرداخت که در گذشته با استفاده از کاغذ انجام می گرفت، هم اکنون با روش الکترونیکی تحقق می یابد. در قانون متحدالشکل تجاری^۸ آمریکا نیز سیستم پرداخت الکترونیکی به «یک شبکه انتقال الکترونیکی، اتاق پایاپای (تهاتر) خودکار^۹ یا سایر شیوه های ارتباطی اتاق تهاتر یا دیگر اتحادیه های بانکی که با استفاده از یک دستور پرداخت به بانک مخاطب مخابره و ارسال می گردد»، تعریف شده است.

«انتقال الکترونیکی اعتبار، ... یک عمل حقوقی است که میان ارسال کننده و دریافت کننده دستور پرداخت منعقد می گردد و طی آن دریافت کننده متعهد می شود که مبلغ دستور پرداخت

-
1. Phillip Massinger
 2. a new way to pay old debts
 3. Peter Loshin & John Vacca & Paul Murphy, *Electronic Commerce: Online Ordering and Digital Money*, Third Edition, Charles River Media Publication, Hingham, Massachusetts 2001, p. 145.
 4. cyberspace
 5. Direct E – Commerce Transaction. See: Baker & Mc Kenzie [edition], *Doing E Commerce in Europe*, 2001, Available at: www.bakernet.com/ecommerce/doing%20Ecommerce%20in%20Europe/doing%20E-Commerce%20In%20Europe.pdf
 6. UNCITRAL Model Law On International Credit Transfers, 1992.
 7. electronic fund transfer [EFT]
 8. Uniform Commercial Code [UCC]
 9. automatic clearing room

را مطابق با دستورالعمل مندرج در آن به ذینفع اعتبار منتقل نماید و در مقابل ارسال کننده هم متعهد می‌شود که مبلغ اخیرالذکر را به اضافه هزینه‌های انتقال به دریافت کننده پرداخت نماید» (بیات، ص ۲۵).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، انتقال الکترونیکی اعتبار و وجه الکترونیکی تفاوت دارند، چرا که در پرداخت با اسکناس یا پول الکترونیکی به تشریفات عریض و طولی که به آن اشاره شد نیازی نیست. افزون بر آن در پرداخت الکترونیکی دین به‌طور مستقیم ساقط می‌شود، اما در انتقال الکترونیکی اعتبار، سقوط آن- در فرض مدیون بودن پرداخت کننده- منوط به جمع بودن شرایط تهاتر است. بنابراین، ضرورت دارد که انواع روش‌های پرداخت و انتقال الکترونیکی اعتبار را بررسی کنیم.

این کتاب برگرفته از طرح پژوهشی است با نام «حقوق پرداخت‌های الکترونیکی» که توسط نویسنده در سال ۱۳۸۵ با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه شهید بهشتی اجرا و اطلاعات این طرح با استفاده از آخرین منابع موجود و قوانین و مقررات جدید هنگام تدوین کتاب به‌روزرسانی شده است.

مصطفی‌السان

تابستان ۱۳۹۵

مقدمه

ظهور اینترنت و گسترش تجارت الکترونیکی به طرح این بحث منجر شد که آیا می‌توان برای تحقق هر چه بهتر دو هدف عمده تجارت الکترونیکی - سرعت و ارزانی - سیستم‌های پرداختی ارائه کرد که به‌هنگام خرید و فروش در اینترنت کاربرد داشته باشد و برای این موضوع نیازی به استفاده از سیستم‌های سنتی نباشد؟ در این کتاب به بررسی و تحلیل حقوقی ماهیت، مزایا، نواقص و کارکردهای هر یک از این شیوه‌ها خواهیم پرداخت. تحلیل موضوع همواره با لحاظ کردن قوانین و رویه کشورهای پیشگام در این زمینه و رویه عملی و مقررات بین‌المللی انجام خواهد شد.

اگرچه تقریباً از یک سده پیش استفاده از سیستم‌های الکترونیکی ارتباط آغاز شده است، با این همه فقط جهانی شدن اینترنت بود که به تولد «تجارت الکترونیکی» منجر شد. میزگرد دائمی که در آن هر شخصی از هر جای دنیا حق ارائه نظر و تعامل با دیگران را داشت و از این طریق یک محیط تجاری که در آن انتقال الکترونیکی اطلاعات مربوط به معاملات امکان‌پذیر بود. شاید به سبب شایعه ناتوانی دولت‌ها در کنترل ارتباطات الکترونیکی، از همان ابتدا تصویری نادرست یا قابل بحث درباره وسایل ارتباطی - به‌ویژه اینترنت - به‌وجود آمد و پژوهشگران رشته‌های مختلف را به چالش فرا خواند. با همه‌گیر شدن ارتباط و تحقق نسبی عنوان «دهکده جهانی»، از یک سو مسئله تجارت الکترونیکی با هدف ارزانی و سرعت تجارت مطرح بود و از سوی دیگر، مسئله امنیت و ضابطه‌مند شدن روابط مطرح شد.

پرداخت‌های الکترونیکی شاید بدون در نظر گرفتن این تحولات و فقط با تمایل برخی از تاجران برای سهولت معامله‌ها ایجاد شد و به‌همین دلیل از همان ابتدا با مشکلات بسیاری با محوریت سوءاستفاده از وسایل انتقال اعتبار در فضای مجازی روبه‌رو بوده است. صرف‌نظر از این مسائل که بیشتر جنبه فنی یا اجتماعی دارد، مسئله نبود قانون و استانداردهای لازم و سیستم‌های پرداخت مورد نیاز در زمره مشکلات پرداخت‌های الکترونیکی به‌شمار می‌آید. به‌ویژه در کشورمان باید به تاجران و مشتریان اینترنتی حق داد که با بی‌اعتمادی و بدبینی به سیستم‌های الکترونیکی پرداخت بنگرند. زیرا، در این زمینه استانداردها و معیارهای مشخص و قانون خاصی در دست نیست؛ مهم‌تر از همه اینکه، سیستم‌های پرداخت و اعتبار الکترونیکی در کشور ایران در مقایسه با دیگر کشورهای جهان چندان گسترش نیافته است.

پرداخت‌های الکترونیکی شیوه‌ای گریزناپذیر است که در صورت تمایل به گسترش تجارت الکترونیکی باید در سیستم بانکی و پولی کشور به‌طور دقیق و فنی به اجرای آن‌ها اقدام کرد.

در این زمینه بهره‌گیری از استانداردهای علمی و ضوابط دقیق اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد و همگام و همسو شدن با تحولات و پیشرفت‌های جهانی شرط موفقیت است. توجه به خواسته‌های همگان و طراحی سیستم‌های گوناگون که حسب مورد در پرداخت‌های با حجم اندک و سنگین، داخلی و بین‌المللی و روابط اینترنتی کارایی داشته باشد، مؤلفه دیگری است که بی‌توجهی به آن موجب خواهد شد که شیوه‌های الکترونیکی پرداخت و انتقال اعتبار با استقبال روبه‌رو نشود.

از جنبه حقوقی، تعیین دقیق حقوق و مسئولیت افرادی که سیستم‌های مذکور را ارائه یا از آن‌ها برای پرداخت استفاده می‌کنند اهمیت دارد. این مسئله و در نظر گرفتن مجازات برای متخلفان و اخلال‌گران سیستم‌های پرداخت را می‌توان در قانون خاصی- با لحاظ کردن مقررات بین‌المللی- پیش‌بینی کرده و پس از طی مراحل قانونی در جهت ضابطه‌مند کردن این روند به کار گرفت. در جرم‌انگاری اعمال خرابکارانه در سیستم‌های پرداخت، نباید حقوق خصوصی دارندگان کارت‌ها یا حساب‌های الکترونیکی را فدای مسائلی چون منافع عمومی کرد؛ فقط با این طرز تلقی است که می‌توان خوش‌بینی به روش‌های الکترونیکی پرداخت را جایگزین تصویری مبهم در کار کرد، فراهم بودن زمینه سوءاستفاده افراد حرفه‌ای و نبود حمایت قانونی و قضایی کرد. در مقایسه روش‌های سنتی و الکترونیکی، باید این نکته با اهمیت را همواره یادآوری کرد که در روش‌های سنتی پرداخت نیز نفوذ، سوءاستفاده و تقلب و کلاهبرداری ممکن است. و شایع شدن این ابهام و تردیدها درباره شیوه‌های الکترونیکی پرداخت تا حدود فراوانی ناشی از نوپایی و آگاهی اندک عامه مردم درباره کارکرد و ساختار علمی آن است.

تا چند سال پیش درباره جایگاهی که پول الکترونیکی می‌تواند در تجارت داشته باشد، تردید عمده‌ای بود. در سال ۲۰۰۰ با استفاده روزافزون از سیستم‌های الکترونیکی پرداخت، به‌ویژه در معاملات با حجم مالی اندک، این شیوه‌ها خواسته یا ناخواسته به‌مثابه جزئی از نظام پرداخت تثبیت شد. گسترش به‌کارگیری شیوه‌های گوناگون الکترونیکی به حوزه‌های خدمات و پرداخت‌های عمده‌تر نیز به نوبه خود این تردید را که پرداخت‌های مذکور برای معاملات کم‌ارزش است، از بین برد.

استفاده همگانی از وسایل الکترونیکی پرداخت به دلیل درگیر شدن منافع مصرف‌کننده که تقریباً حقوق هر کشوری خود را ملزم به حمایت از آن می‌داند، به نوبه خود برای قوانین موجود چالش‌هایی فراهم ساخت. افزون‌بر منافع مصرف‌کننده، باید استانداردهای ایمنی

پرداخت‌ها و حدود مسئولیت افراد مرتبط در قوانین و دستورالعمل‌های فنی مربوط به آن‌ها مشخص می‌شد. به دلیل خدشه‌ای که به روش‌های قدیمی‌تر پرداخت الکترونیکی وارد بود، شرکت‌ها روش‌های جدیدتری همچون دیجی‌کش^۱ و پول مجازی^۲ را ابداع کردند که در رابطه با مصرف‌کنندگان نیز کاربرد داشت.

بررسی مسائل مذکور بی‌تردید مستلزم ورود به بحث حقوق پرداخت‌های الکترونیکی و تحلیل جوانب مختلف آن است. در این بررسی به دلیل نبود مقررات صریح داخلی، ناگزیر به پژوهش‌های تطبیقی و مقایسه‌ی نهادهای مشابه در حقوق داخلی متوسل خواهیم شد.

1. digi cash

2. virtual money

فصل اول

کلیات

در این فصل به طور کلی مفهوم، پیشینه، انواع و جنبه‌های گوناگون پرداخت‌های الکترونیکی بررسی می‌شود. لازمه ورود به بحث اصلی آن است که مسائل مذکور در این فصل به طور مختصر طرح و تحلیل شود.

مبحث اول: تاریخچه پرداخت

بررسی تاریخچه سیستم‌های بانکی بیشتر از مبادله پایاپای کالاها و خدمات با یکدیگر و جایگزین شدن آن‌ها با سکه‌های فلزی و سپس فلزات خاص و در نهایت اسکناس آغاز می‌شود. معاملات غیرنقدی از طریق چک در امتداد این پیشرفت است. البته وسایل اخیر، پایان تحول نیست و پرداخت‌های الکترونیکی و پول مجازی در همین رابطه و به اقتضای نیازهای زمانه گسترش یافته است. مزایای شیوه‌های پیشین و نواقصی که شیوه‌های الکترونیکی دارد، موجب شده است که هیچ‌گاه موارد اخیر جایگزین کاملی برای روش‌های سنتی نباشد. به علاوه، روش‌های الکترونیکی از کشوری به کشور دیگر و از محلی به محل دیگر از لحاظ قابلیت دسترسی تفاوت دارد و همین موضوع مانع از عمومیت و جهانی شدن آن‌ها به طور کامل شده است.

پول وسیله‌ای برای پرداخت و ایفای تعهد است. در مورد تعهدات خصوصی، سقوط آن ممکن است به شیوه‌ای دیگر فراهم شود؛ اما وجه نقد اغلب بهترین است و توافق طرفین برای تبدیل تعهدات فی مابین به آسانی انجام می‌گیرد. هدف از جایگزینی پول به جای دیگر وسایل مبادله، به طور قطع تسریع و تسهیل پرداخت بوده و بشر فقط پس از چندین سده تجربه بدان دست یافته است. البته همین ویژگی مشکلاتی در پی داشته است. به طور مثال، اگر پول از مالک آن سرقت شود و در مقابل شخصی با حسن نیت به مثابه ایفای تعهد تأدیه شود، اغلب